

The subjects of the symposium is determined within the framework of the following topics and is not restricted.

- Qur'an-Sunnah Integrity
- Hilaf Tradition and Taassup in Islamic Sciences
- Critical and Blessing Approaches in Islamic Sciences
- Irfani Readings in Hadith and Tafseer Sciences
- Anachronistic and Realistic Approaches to Fiqh and Tafsir Texts
- Traditional and Innovative Kalam Readings
- Updating Efforts of Fiqh-usul
- The Problematic of Reading in Classical Fiqh Texts
- Modern and Traditional Tafsir Approaches
- Case Studies in the Context of Tradition and Commentary
- Prophethood Approaches in the Axis of Mind and Transplantation
- Islamic Disciplines and Modernization Efforts
- Orientalist and Traditional Quran Readings
- Wording-Meaning Integrity in Procedural Thought
- Recovering and Construction Integrity
- The Nature and Value of Experiential Knowledge
- Language and Literature in the Context of Tradition and Knowledge Integrity
- Historical figures in the context of tradition and knowledge integrity
- Religion, Tradition, Modernity
- The integrity of Rumour, Earth, and Sky
- Face to Face Interaction in Religious Sciences
- Commitment and Addiction
- Tradition and Experience
- Experiential Knowledge and Revelation
- Understanding, Managing and Planning Integrity
- Tradition and Modernity
- Traditional and Modern Islamic Movements

Important Dates

Deadline for abstracts	: 15 May 2019
Feedback for accepted abstracts	: 1 June 2019
Deadline for full text	: 30 June 2019
Symposium dates	: 11-12 July 2019

Publication Opportunities

The abstract of the papers submitted to the symposium will be included in the abstract book. In addition, the full papers will be published in the book titled as "Integrity of Tradition and Knowledge in Social Science" by IZU and ADAM, or in the international peer-review academic journal: ADAM ACADEMY Journal of Social Sciences after **referee evaluation process**.

Submitting Proposals and Evaluation

Participation and submitting proposals to the symposium will be made via **integrityofknowledge@gmail.com**. All submitted studies will be examined by the Scientific Committee and positive or negative notifications will be sent to the applications. The study that you submitted must have been previously unrepresented and unpublished. The submission should include an abstract both in Turkish, English and Arabic (English abstract is required for both Turkish and Arabic submissions), briefly and laconically

expressing the subject, in maximum 200-250 words. There should be no reference to used sources, figure and chart numbers. Names and lastnames, the institution the author is associated with, her/his contact and e-mail addresses should also be specified.

Transportation and Accommodation

Symposium will be held at the Halkalı Campus of Istanbul Sabahattin Zaim University. Participants will meet their own transportation costs. Authors of selected papers who will attend from outside of Istanbul will be provided accommodation in the guest house of IZU.

Address: Halkali Cad. No: 2 Halkali 34303 Kucukcekmece / Istanbul / Turkey

Organization Committee

Prof. Ahmet Cahid Haksever
Prof. Kadir Canatan
Prof. Aburrahman Candan
Prof. Bülent Kent

Prof. Turan Koç
Dr. Yusuf Kaplan
Dr. Aydın Kudat
Dr. Muhammet Enes Kala

Executive Board

Prof. Mehmet Bulut
Dr. Cem Korkut
Dr. Aydın Kudat

Scientific Committee

Prof. Rahman Ademi
Prof. İbrahim Aydınlı
Prof. Mehmet Bulut
Prof. Kudret Bülbül
Prof. Yakup Civelek
Prof. Mustafa Çakmaklıoğlu
Prof. Hüseyin Çınar
Prof. M. Halil Çiçek
Prof. Şamil Dağcı
Prof. Ömer Demir
Prof. Turan Erol
Prof. Arif Ersoy
Prof. Bünyamin Erul
Prof. Hasan Abou Ghada
Prof. Ahmet Cahid Haksever
Prof. Muhammed Harb
Prof. Dosay Kenjetay

Prof. Bülent Kent
Prof. Müfit Selim Saruhan
Prof. Mustafa Ünver
Prof. Murat Yülek
Assoc. Prof. Adel Abushaar
Assoc. Prof. Ashraf Dawaba
Assoc. Prof. Mükerrerem Şahin
Assoc. Prof. Abdulmutalip Arpa
Assoc. Prof. Abdulkadir Develi
Dr. Cafer Acar
Dr. Aytaç Aydın
Dr. Abdi Raşit Babataev
Dr. Mustafa Çakır
Dr. Mohamed Adnan Darwich
Dr. Ashraf Dawaba

Dr. Ayten Erol
Dr. Magomedbasir Gasanov
Dr. El Hassen Sid Ahmed El Habib
Dr. Suhel Ahmad Fadel Hawamdeh
Dr. Muhammet Enes Kala
Dr. Fatih Kaplanhan
Dr. Cem Korkut
Dr. Aydın Kudat
Dr. Bakıt Murzaraimov
Dr. Abdulkader Tabbash
Dr. Mukarama Yakşi
Res. Asst. Furkan Doğan
Res. Asst. Ozan Maraşlı
Res. Asst. Mehmet Tuğrul
Res. Asst. Safa Yıldırım

Academic Secretary

Res. Asst. Furkan Doğan
Res. Asst. Ozan Maraşlı
Res. Asst. Mehmet Tuğrul
Res. Asst. Safa Yıldırın

Contact and for Questions

Ankara Center for Thought and Research – ADAM
Hacettepe Mh. Tanis Sk. No: 2/A
Hamamonu Altındag Ankara Turkey

Tel : +90 312 324 64 84
E-mail : integrityofknowledge@gmail.com

SEMPOZYUM

TEBLİĞLERİ

BİRİNCİ CİLT

İÇİNDEKİLER

İSLAM MEDENİYETİNDE ÂLİM TASAVVURU

Mehmet BULUT & Aydın KUDAT

6

OSMANLI SON DÖNEMİNDE İLİM YAYMA FAALİYETLERİNDEN ÖRNEKLER YA DA DÜNYAYA İLİM İHRAC ETMEK

Hasan KOÇ

23

İSLAM TARİHİNİN İLK DÖNEMİNDE BİLGİ ANLAYIŞI VE SONUÇLARI ÜZERİNE BAZI DEĞERLENDİRMELER

Mustafa ÖZKAN

34

AUGUSTE COMTE'YE KARŞI NECATİ ÖNER'DE ÜÇ TEMEL ZİHNİYETİN BİRLİĞİ TEZİ

Muhammed Enes KALA

40

SAHİH BİLGİ, BÜTÜNSEL YAKLAŞIM VE DİL BİLİM ÜZERİNE

Aydın KUDAT

51

İSLAM MEDENİYETİNDE İRFAN

Ahmet YILDIRIM

65

GÜNÜMÜZ SUFİ MÜELLİFLERİNDEN ABDULLAH SIRACEDDİN'DE KUR'AN VE SÜNNET BÜTÜNLÜĞÜ

Ahmet Cahid HAKSEVER & Uğur GÖZEL

81

GAZÂLÎ'DE AKIL VE SEZGİ BÜTÜNLÜĞÜ

Abdurrahman ELİK & A. Cahid Haksever

91

TOPLUMSAL ŞUURUN BÜTÜNLÜĞÜ: GEÇMİŞ ŞİMDİ VE GELECEĞİN HEMZEMİN İMKÂNI OLARAK KÜLTÜR -D. MEHMET DOĞAN'IN KÜLTÜR TELAKKİSİ-

Rabia Nur AKMAZ

105

TEFSİR METİNLERİNDE "MÜFESSİRİ" OKUMA DENEMESİ : ZEMAHŞERÎ'NİN KUR'ÂN İLİMLERİNE YAKLAŞIMI ÖZELİNDE

Şeyma ALTAY

117

➤ **AHLAK VE SİYASETİN BÜTÜNLÜKLÜ ZEMİNİ OLARAK BENLİK: MUHAMMED İKBAL'İN BENLİK FELSEFESİ**
Gülfem AKYILDIZ
128

➤ **İSLAM YÖNETİM DÜŞÜNCEİ VE MODERN YÖNETİME YANSIMALAR**
Semih CEYHAN
139

➤ **19. YÜZYIL OSMANLI TARİH YAZIMI VE AHMET CEVDET PAŞA'NIN TARİHÇİLİK ANLAYIŞI**
Ali DEMİREL
148

➤ **İSLAM HUKUKU AÇISINDAN GELENEK VE GELECEK İHTİYAÇLARI KAPSAMINDA DEĞİŞİMİN SINIRLARI**
Aytaç AYDIN
177

➤ **EMEVİLER DÖNEMİNİN ŞİDDET MERKEZLİ OKUNMASININ TARİHSEL TEMELLERİ**
Mehmet ÇAKIRTAŞ
190

➤ **SURİYELİLERİN TÜRKÇE ÖĞRENMESİNİ, TÜRKLERİN DE ARAPÇA ÖĞRENMESİNİ ETKİLEYEN FAKTÖRLER VE BU DURUMUN ENTEGRASYONA ETKİSİ AÇISINDAN KARŞILAŞTIRMALI BİR ANALİZ**
Aydın KUDAT & 202Negihan DURMUŞ
202

➤ **NİZAMİYE MEDRESELERİ VE MEDRESEDE ARAP DİLİ EĞİTİMİ**
Recep Kamil ÖZTÜRK & Aydın KUDAT
214

➤ **TEVHİDİN BÜTÜNLEŞTİRİCİ YÖNÜ, ÖNEMİ VE EYLEME YANSIMASI**
Mustafa Salih EDİS
236

➤ **İSLAM TOPLUMUN OLUŞUMUNDA BİLGİ FAKTÖRÜ**
Aydın KUDAT & Muhammed YILDIZ
245

➤ **İSTİHALE VE İSTİHLAK İÇİN SINIFLANDIRMA ÖNERİSİ**
Abdurrahman CANDAN & Adem KAYADELEN
262

➤ **AVRUPAMERKEZCİLİK ÇIKMAZINDA GÜNCEL BİR TARTIŞMA: "AVRUPALI OLMAYANLAR DÜŞÜNEBİLİR Mİ?"**

Ömer Faruk UĞURLU

572

➤ **BİLGİ BÜTÜNLÜĞÜ AÇISINDAN "OKUMA" VE "ANLAMA"**

Nuri ADIGÜZEL

576

➤ **YUSUF EL-KARADÂVÎ'NİN HADİSLERE İLİŞKİN YAKLAŞIMI**

İbrahim KAYADEMİR

577

➤ **HZ. PEYGAMBERİN ÇOCUK EĞİTİMİNDE PSİKOLOJİK TEMELLER**

Muhammed Seyid Raşid BAĞÇIVAN & Abdurrahman CANDAN

579

➤ **İSLAM HUKUK SOSYOLOJİSİ BAĞLAMINDA YOKSULLUĞUN FIKHI**

Aytaç AYDIN

580

➤ **MARİFET**

Kani AYVAZ

598

İSLAM MEDENİYETİNDE ÂLİM TASAVVURU

Mehmet BULUT¹

&

Aydın KUDAT²

ÖZET

”

Bu makalede, medeniyetimizin âlim tasavvurunu ele alacağız. İslam medeniyetinin âlim tasavvuru, nübüvvet mirasını temsil etmektedir. Bu miras insanlığın ortak değeridir.

Her bir cüz’i ilimde küllî ilim mülâhazası vardır.

İslam medeniyetinin âlim tasavvuru, bütüncül bakış açısına sahiptir. Bilgi kavramı, Kur’an dilinde, din dilinde, üç kelime ile ifade edilir. İlim, hikmet ve mârifet. Bizim medeniyetimizin âlim tasavvuru, ilmi, hikmeti ve mârifeti birleştiren, âlim, hakim ve ârif olmayı birbirinden ayıran değil, birleştiren bir anlayıştır.

Medeniyetimizde bilgi bütünlüğü bağlamında, meseleye bütüncül açıdan bakmak, tedvin döneminden itibaren her ilim dalında belirgin bir şekilde tezahür etmiştir. Tarihte gerçekleşen bu yaklaşım ne yazık ki, günümüzde zihin dünyamızda tam olarak betimleyemiyoruz.

Fuat Sezgin; ömrünü, Müslümanların bilime ve teknolojiye yaptığı katkıları, bir bütün olarak ortaya çıkarmak üzere, kendini adanmış bir bilim adamımızdır. Kendimizi yeniden toparlamamız için Fuat Sezgin’in, bize açtığı o kanalın üzerine, ısrarla gitmemiz gerektiğini düşünüyoruz.

İlim ve âlim, irfan ve ârif, hikmet yolculuğunda İslam medeniyetinin bütün gayesi şudur.

İnsanın kendini bilmesi, “Kendini bilen rabbini bilir”den yola çıkar.

Bu medeniyet tasavvurunda yüce Allah’ın; “Ben gizli bir hazineydim bilinmeyi murad ettim, onun için insanı yarattım,” anlayışı merkezdedir. İnsan yolculuğu bu merkeze doğrudur. İlmin birinci gayesi, insanın kendini bilmesidir, fakat en zor mesele de budur. İnsanı, bütüncül olarak kavramak...

Medeniyetimizdeki tüm büyük simalar, önce varlık meselesiyle başlamışlardır.

Batı bilim anlayışında ise bu husus pek görülmez. Modernitenin bizi getirip bıraktığı liman aşırı ihtisaslaşmadır. Evet, bu da değerli bir şeydir. Modernitenin en önemli muhasalası, sonuçlarından biri budur. Biz Müslümanız, Müslüman toplumun bir değerler sistemi var, bir medeniyet birikimi var ve gitmek istediği bir yer var. Bunu esas alarak biz ilimleri yapıyoruz ve bizim

¹ Prof. Dr. İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi Rektörü

² Dr. Öğr. Üyesi, Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi

bilgi anlayışımız bu minval üzeredir. Parçacı, tek taraflı yaklaşım ve aşırı kompartlaşma bu taleplerimize kifayet etmemektedir.

İlmi bütün alanlarda bizim bütüncül bakmamız gerekir. Ürettiğimiz ilim, bütün ihtiyacımızı gidermesi gerekir. Bu ise sahih bilgi ve bütünsel yaklaşımı zaruri kılmaktadır. Toplumun davranışlarını dönüştürmede önemli misyona sahip olan ilim adamlarımız, medeniyet tarihimizde, kodları mevcut olan bu bütünlüğü ihya ettikleri oranda muvaffak olacaklarını, o tasavvura tevafuk ettikleri nispette erdem toplumun inşasında ilahî tevfiklere mazhar olacakları kanaatindeyiz.

Anahtar Kelimeler: *İslam Medeniyeti, İlim, Âlim, Bütünsellik, İhya.*

"THE CONCEPT OF SCHOLARS IN ISLAMIC CIVILIZATION"

ABSTRACT

In this article, we will discuss about our scholarly imagination in our civilization.

The scholarly imagination of Islamic civilization represents the legacy of prophethood. This heritage is the common value of humanity. In every limited willpower, there is the consideration of the whole willpower.

The scholarly imagination of Islamic civilization has a holistic perspective. The concept of knowledge is expressed in three words in the Qur'an and in the language of religion which are knowledge, wisdom and ingenuity. The scholarly imagination of our civilization is an understanding that unites science, wisdom and ingenuity. But, we do not distinguish between being a scholar, a judge and a master.

In the context of the integrity of knowledge in our civilization, looking at the issue from a holistic point of view has manifested in every branch of science since the time of preaching. Unfortunately, this approach in history cannot be fully described in our world of mind today.

Fuat Sezgin is a scientist who has devoted his life to revealing the contributions of Muslims to science and technology as a whole. We think that we must persist on the channel that Fuat Sezgin opened for us to regroup ourselves.

In Islamic civilization, science and scholars, knowledge and wisdom, wise journey is the whole goal. Man's self-knowledge is based on the motto is that he, who knows himself, knows his Lord ”.

In this conception of civilization, Almighty Allah's understanding that “I was a hidden treasure, I intended to be known, I created man because of this aim” is central. The human journey is towards this motto.

The first aim of science is to know oneself, but this is the most difficult issue. Our aim should be to comprehend human as a whole. All the great faces in our civilization first started with the question of being.

This is not seen in Western science. The port that modernity has brought us to and from is extreme specialization. Yes, that's a valuable thing. This is one of the most important accounts of modernity.

We are Muslims, the Muslim community has a system of values, there is an accumulation of civilization and there is a place where it wants to go. Based on this, we do the sciences. Our understanding of knowledge is on this basis. The fragmentation, unilateral approach and excessive compartmentalization do not meet these demands.

We need to look holistic in all scientific fields. The science we produce must satisfy all our needs. This makes true knowledge and holistic approach essential. We believe that our scientists, who have an important mission in transforming the behaviors of the society, will be successful in the rate that they revive this integrity which is present in our history of civilization, and they will be granted the help of Allah in the construction of a society of virtue in proportion to that vision.

Key Words: *Islamic Civilization, Science, Scholar, Integrity, Revival.*

GİRİŞ

İslam medeniyetinin âlim tasavvuru, peygamber mirasından beslenmektedir. "*Âlimler peygamberlerin varisleridir.*" (Buhari, ilim, 10; Ebu Davud, İlim, 1; İbn Mace, Mukaddime, 17) buyuran Resûlullah, âlimlerin toplumu yönlendirme hususunda peygamberlere vekil ve halef olduklarını beyan etmiştir.

Bu mirasın üç temel özelliği bulunmaktadır. Birincisi, kula ait olan cüz'i ilim içinde külli olan ilim mülâhazası vardır. İkincisi, bütüncüdür. (Darimi, Mukaddime, 27) Yani parçacı ve tek taraflı değildir. Üçüncüsü, ferdi mülâhazalar veya maddi çıkarılardan âzadedir. (Tirmizî, İlim, 6). Son peygamber olduğu için kıyamet sabahına kadar evrensel ve ebedi bir dinin sürekliliğini sağlayacak, peygamberin mirasını sonraki nesillere aktaracak olanlar âlimlerdir.

Bizim medeniyetimizin bilgi bütünlüğü, meseleye bütüncül açıdan bakmak, en önemli bakış açılarından biridir. Tarihimizde bunun kodları mevcuttur. Bununla muazzam bir medeniyet kurmuşlardır. Hicaz Bağdat havzası, Semerkand Buhara havzası, Endülüs Kayravan havzası ve Anadolu İstanbul havzası bu medeniyetin nişaneleriyle doludur.

Fuat Sezgin ömrünü, Müslümanların bilime ve teknolojiye yaptığı katkıları bir bütün olarak ortaya çıkarmak üzere kendini adanmış bir bilim adamımızdır. Kendimizi yeniden toparlamamız için Fuat Sezgin'in bize açtığı o kanalın üzerine, ısrarla gitmemiz gerekir.

ÂLİM, ÂRİF HEKİM

Bilgi kavramı Kur'an dilinde, din dilinde, üç kelime ile ifade edilir. İlim, hikmet ve mârifet. Bizim medeniyetimizin âlim tasavvuru, ilmi, hikmeti ve mârifeti birleştirmiştir. Âlim, hâkim ve ârif olmayı birbirinden ayıran değil, birleştiren bir anlayıştır. Bir kişi âlim ise, o aynı zamanda hem hâkimdir hem ârifdir, hem irfan sahibidir, hem hikmet sahibidir, hem de âlimdir.

1-Alim: İlim sahibi, bilen, bilgin, bilgili, belli düzeyde bir bilgi birikimine sahip olan kimse. Âlim kelimesi, Arapçadaki "bilmek" anlamında olan "A-lime" kökünden türetilmiştir. (İbn Manzur, a-l-m-mad.) İslam medeniyetinde âlim mefhumu, şu özellikleri içerir. Başta Kur'an-ı Kerim olmak üzere sünneti bilen, diğer İslami ilimlerden gerektiği şekilde haberdar olup ileri seviyede bir bilgi birikimine ulaşmış kimseye denir. (DİA,) Bu meziyette olan kimseler temel İslami bilgileri aldıktan sonra, belli bir ilim dalında daha çok ilerleyip özel bir ihtisas alanına sahip olurlar.

Âlim; bilgisi artıp ilerledikçe görüş açısı genişleyen ve bilgisi ile ihtisası dışındaki alanlarda hüküm vermekten çekinen, bildiklerinin doğruluğunu sürekli olarak araştıran kimsedir.

İslam medeniyetinin âlim tasavvuru her şeyden önce bütüncül bakış açısına sahiptir. Bu bütünlüğün üç temel özelliği vardır. Birincisi, ilim ve amel bütünlüğü, ikincisi, meseleye bütünsel yaklaşım, üçüncüsü ise başkalarıyla paylaşımdır. Bu konuda Hz. Peygamber (s.a.s.), âlimleri övmüştür. (Darimi, Mukaddime, 27). İnsanları ilimleriyle irşad edip, onlara ilmîni duyuran kimseyi, Allah toplum içinde sözü dinlenir kimse kılar. (İbn Hanbel, II, 162, 223-224). Buna karşılık ilmiyle dünyaya talip olan âlimler de yine Resûlullah tarafından yerilmiştir. (Tirmizî, İlim, 6). Müslüman daima, Hz. Peygamber'in dua buyurduğu gibi, Allah'tan dünya ve ahiretine yararlı bir ilim ister (Müslim, Zikir, 73; Ebu Davud, Vitir, 32; İbn Mace, Mukaddime, 23).

İlmi bir seviyeye sahip olan âlime, Allah katındaki değerinden dolayı itaat, Allah'ın emrine itaattir. (Enbiya, 7)

Âlimler; ilimlerinin gereği olarak, toplum içindeki görev ve fonksiyonlarını daima hatırlamak zorundadırlar. Ümmetler, âlimlerinin doğru yolu izledikleri ve doğru yolda oldukları müddetçe ayakta kalırlar. Bunun için Hz. Peygamber (s.a.s.) "*Âlimin ölümü İslam'da açılan bir gediktir,*" (Darimi, Mukaddime, 32) buyurmuşlardır.

2-Arif: Tanıyan, bilen, vâkıf ve âşına olan, halden anlayan, gibi mânalara gelen ârif, İslam medeniyetinde, mânevi tecrübeyle mârifet ve hakikat mertebesine ulaşan kişi için kullanılır. Ârifin bilgisine mârifet denir. Mârifet, kelâm ve felsefede ilimle eş anlamlı olarak umumiyetle bilgi mânasına kullandığı gibi mârifetullah şeklinde ve Allah hakkındaki bilgi için de kullanılmıştır. Tasavvufta ise Allah'a dair olan bilgi başta olmak üzere, bütün varlık ve olayların mahiyeti hakkındaki bilgiye, mârifet denilmiştir.

İlmin elde edilmesinde, âlimin dinî ve ahlâkî şahsiyetinin önemi olmadığı halde, mârifete ulaşmada şahsiyet merkezî rol oynar. Âlim; zihnî faaliyetle mutlak surette bilen, ârif ise ahlâkî ve mânevi arınma sayesinde sezgi gücü ve derunî tecrübe ile öğrenen, anlayandır. İlmin elde edilebilmesi için dini yaşama zarureti yoktur. Âlim örnek alınır, ârifle hidayete edilir. (bk. Gazzâlî, İhyâ, IV, 309-310).

İslam medeniyetinde zaten ilim, âlim, irfan, ârif, hikmet yolculuğunda bütün gaye budur.

İnsanın kendini bilmesi, “*Kendini bilen rabbini bilir*”den yola çıkar. (Bulut, 2018, 123) Bu medeniyet tasavvurunda yüce Allah’ın “*Ben gizli bir hazineydim, bilinmeyi murad ettim, onun için insanı yarattım.*” Anlayışı merkezdedir ve insan yolculuğu bu merkeze doğrudur.

İlmin birinci gayesi, insanın kendini bilmesidir. Bu ise zor bir ameliyedir. İnsanın kendini tanıması, kendi varlığını bütüncül olarak kavramaktır. Medeniyetimizde tüm büyük simalar, önce varlık meselesiyle başlar. Gerek tüme varım yöntemi olsun gerekse tümden gelim yöntemi olsun, varlık alemine bakış bütüncüdür. Bu yaklaşım ilim ve irfan tahsilinde de mevcuttur. Bu bütünsellik sayesinde ki, büyük İslam alimlerinde tatarruf veya tek taraflı bakış olmaz. İlimler tasnifi yapan Gazzali gibi simaların da aslında kainata bakış açıları bütüncüdür. Batı bilim tarihinde bu meziyet pek görülmez. Modern batı bilim anlayışının bizi getirip bıraktığı liman aşırı ihtisaslaşmadır. Evet, bu da çok değerli ve çok önemli bir şeydir. Modernitenin en önemli muhassalası sonuçlarından biri budur. Biz Müslümanız, Müslüman toplumun bir değerler sistemi var, bir medeniyet birikimi var ve gitmek istediği bir yer var. Bunu esas alarak biz ilimleri yapıyoruz. Bütün ilmi alanlarda biz komple bakmamız lazım, çünkü bütün ihtiyacımızı gidermesi gerekiyor yaptığımız ilmin. (Bulut, 2018, 130)

3-Hekim: Hikmet kelimesinden üretilen bir isimdir. “yargıda bulunmak” anlamında (h-k-m-) kök anlamı yanında alıkoymak, sağlam -İhkâm- olmak” mânalarına gelen ihkâm masterlarıyla anlam ilişkisi kurulur. İbn Düreyd’in tespitine göre Arapçadaki “*el-kelime mine ’l-hikme*” deyiminde geçen ‘hikmet’ kelimesinde “alıkoymak, gem vurmak, sakındırmak” anlamı daha çok belirgindir. Zira bu deyimle kastedilen şey insanı iyi olana yönlendiren, çirkin ve kötü olandan alıkoyan sözdür. Böyle ahlâkî muhtevalı özlü sözlere hikmetin yanı sıra hüküm de denmektedir (Cemheretü'l-Luga, “hkm”). Bu iki kelimenin anlamını birbirine daha da yaklaştıran Cevherî, hikmetin ihkâmla bağlantısı sebebiyle hakîm kelimesine hem “işleri gereği gibi sağlam ve kusursuz yapan” hem de “âlim ve ilmî hüküm sahibi” mânalarını vermektedir. İshak b. İbrâhim el-Fârâbî ise hikmetin anlamını kısaca “mânaları idrak etmek” şeklinde açıklamaktadır (Dîvânü'l-edeb, I, 200).

Bizim medeniyetimizin âlim tasavvuru; ilim, hikmet ve mârifetullahı, eşyanın hakikatini, hikmeti ve tabiki bütün bunları öğrenmemizi sağlayan, asıl ilmi cemedden bir bütüncü bakış açısına sahiptir. İbn Mes'ud'dan rivayet edilen bir hadiste; “*Allah'u Teâlâ kıyamet gününde âlimleri toplayarak buyuracak ki: 'Ben size sırf hayır murad ettim. Bunun için de kalplerinize hikmeti koydum. Haydi, girin Cennetime. İşlediğiniz kusurlarınızı mağfiret ettim.*” buyrulur.³

³ Ebü'd-Derda'dan rivayet edilen bir hadiste Resûlullah (s.a.s.) âlimleri şu şekilde övmüş ve müjdelemiştir: “*Her kim bu ilim yoluna girer ve ondan bir ilim talep ederse; Allah onu Cennet yollarından bir yola koyar ve ilim isteyene melekler kanatlarını gererler. Bunu o âlimin uğraşısından hoşlandıkları için yaparlar. Peygamberler ne dinar ne de dirhem miras bırakmadılar. Onlar yalnız ilmi miras bıraktılar. Şu halde onu alan çok büyük bir nasip almış olur.*” Buhari, İlim, 10;

İlmi, bilgiyi parçalayana âlim denmez, yani bizim gelenekte ‘allâme’ diye bir tabir vardır, şöyle tarif edilir: Aklî ilimleri, naklî ilimleri, dünyevî ilimleri, uhrevî ilimleri, bütün bunları cem eden âlime, allâme denir. İslam medeniyetinin âlim tasavvurunda birinci husus, ilim ve irfan bütünlüğü idi. İkinci husus ise, ilmin parçalamamasıdır. İlim, hikmet ve mârifeti birleştiren kimse, ulumu akliyye, nakliyye diye ayırmaz; çünkü akılsız ilim olmaz ikisini beraber almak gerekir.

Meseleye bütüncül bakış, bilgiye bütüncül bir perspektif içerisinden yaklaşma, diye bir medeniyetimiz vardır. İlk dört halife döneminde bunu görmek mümkündür. Hz. Ömer’in yaptığı içtihatlar, diğer halifelerin tasarrufları bir bütünlük arz etmektedir. Bu aynı zamanda bir usûl ve yöntem meselesidir. Bugünkü Batı Asya havzası, Semerkand havzası başta olmak üzere, Buhara ve Taşkent’te bu ekol, bariz görülmektedir. Bu ekol daha sonra Anadolu’yu mayalamıştır.

İslam medeniyetinde, zaten ilim, âlim, irfan, ârif, hikmet yolculuğunda bütün gaye budur. İnsanın kendini bilmesi, “*Kendini bilen rabbini bilir*”den yola çıkar. Bu medeniyet tasavvurunda yüce Allah’ın; “*Ben gizli bir hazineydim bilinmeyi murad ettim, onun için insanı yarattım.*” anlayışı merkezdedir. İnsan yolculuğu bu merkeze doğrudur.

İlmin önce birinci gayesi, insanın kendini bilmesidir. En zor mesele de budur. İnsanı bütüncül olarak kavramak. Medeniyetimizde tüm büyük simalar, önce varlık meselesiyle başlar.

Modern batı bilim anlayışının bizi getirip dayattığı liman aşırı ihtisaslaşmadır. Evet, bu da çok değerli bir şey, çok önemli bir şeydir. Modernitenin en önemli muhasalası, sonuçlarından biri budur. Biz Müslümanız, Müslüman toplumun bir değerler sistemi var, bir medeniyet birikimi var ve gitmek istediği bir yer var. Bunu esas alarak biz ilimleri yapıyoruz. Bütün ilmi alanlarda biz komple bakmamız lazım, bütün ihtiyacımızı; çünkü gidermesi gerekiyor yaptığımız ilmin. (Bulut, 2018, 1145)

Bu disiplinlerin bize iyi gelmesi lazım. Tabi bize iyi gelen, bütün insanlığa da iyi gelecektir. Bu bağlamda birinci mesele bu ilimler arası, bir irtibat ve ittihat noktaları olmalıdır. Geleneğimize baktığımız zaman asgari ittihat ve irtibat kanalları var.

Bizim âlim tasavvurumuzun önemli özelliklerinden biri de usul sahibi olmasıdır. Hepiniz ilim

Müslim, Zikir, 37; Ebu Davud, İlim, 1; Tirmizî, ilim, 19; İbn Mace, Mukaddime, 17. (Özetlenerek alıntı, Ahmed Ağırakça, Sorularla İslam)

yolundasınız. İlim yolunda olan insanlar şunu bilmeli; medeniyete süreklilik kazandıran âlimler, bilginler, sadece bilginin verilerine sahip olanlar değildir, bilgi üretmeyi öğretenler, doğru bilgi ile yanlış bilgiyi birbirinden ayırt etmeyi öğreten, menhec usul sahibi âlimlerdir. Bizim tarihimizde sürekliliği bunlar kazandırmıştır. Eğer bugün İmam Şafii, aramızda yaşamaya devam ediyorsa, usûl sahibi olduğu için. İmam Ebu Hanife yaşamaya devam ediyorsa usûl sayesinde. Her mezhep bir usûldür, bir metottur, bütüncül bir bakış açısıdır. Bir âlim olarak bir hüccet (Hüccetü'l-İslam) olarak İmam Gazzâlî hâlâ yaşamaya devam ediyorsa, usûl sahibi olduğu içindir. İbnu Haldun bir sürü kitap yazdı; ama kalıcı olan eseri mukaddimedir; çünkü bize sünnetullahı nasıl anlayacağımızı öğrettiler. Sadece tarihi tarzda nakletmekle yetinmediler, tarihi nasıl okuyacağımızı bize öğrettiği için İbni Haldun hâlâ okunmaya devam ediliyor. (Görmez, 2018, ADAM Konferans, özet alıntı)

Medeniyetimizde bilgi bütünlüğü bağlamında, meseleye bütüncül açıdan bakmak, tedvin döneminden itibaren her ilim dalında belirgin bir şekilde tezahür etmiştir. Tarihte gerçekleşen bu yaklaşım ne yazık ki, günümüzde zihin dünyamızda tam olarak betimleyemiyoruz. Fuat Sezgin ömrünü, Müslümanların bilime ve teknolojiye yaptığı katkıları bir bütün olarak ortaya çıkarmak üzere adanmış bir bilim adamımızdır. Kendimizi yeniden toparlanmamız için Fuat Sezgin'in bize açtığı o kanalın üzerine, ısrarla gitmemiz gerektiğini düşünüyoruz.

ÂLİM, ENTELEKTÜEL VE MÜNEVVER (AYDIN)

Hakikate ulaşmak için Müslümanların kaynakları bellidir. Yol ve metodu da bellidir. Bu da çaba ve içtihatır. Cehd ve İctihad Müslüman için bir sorumluluktur. Âlimlerin rehberi olan Allah elçisinin hayatına bakarak, içinde bulunduğu çağın problemlerine çözüm üretebilmelidir. Genel manada Müslümanlar, özel manada toplumun rehberleri olan âlimler içinde bulunduğu durumu daima tefekkür edip, temel referanslarına göre fikir ve ilim üretmeli, bilgi ve düşüncelerini buna göre temellendirmelidir. Kendilerini bu minval üzere konumlandıranlara Kur'an "âlim" diyor. Bunun içindir ki, Yüce Allah Fatır suresinin 28. ayetinde "*Kulları içinden ancak âlimler Allah'tan (gereğince) korkar.*" demektedir. "*Hiç bilenlerle bilmeyenler bir olur mu,*" mealindeki ilahi buyruk da ilim ve âlimin değerine bir vurgudur. İlk dönem Müslüman toplumunu düşündüğümüzde, âlimin anlam sahasının daha sonraki dönemlerde Müslümanların yakıştırdığı anlamla örtüşmediğini görmekteyiz. Öyle ki, âlim günümüzde dinî ilimlerde ihtisaslaşmış zât anlamı kazanmıştır. Kur'an bağlamında düşündüğümüzde, ihtisas yapmamış insanlar Allah'tan korkamaz mı sorusu, âlimin içeriğinin sonradan değiştirildiği fikrini bizde uyandırıyor.

Günümüzde âlim daha çok tüketici, daha az üretici konumunda bulunmaktadır. Yoğun bir bilgi birikimi elde eden âlim, bu bilgisini gündemi yorumlamakta kullanamamaktadır. Bu da bizleri; daha çok üretici konumunda olan kişiler için başka kavramlar aramaya itmıştır. Entelektüel kavramı bunlardan birisidir. Latince kökenli bir kelime olan entelektüel, etimolojik olarak seçmek kelimesine kadar gidiyor. Fransızcadan dilimize giren versiyonu ise aydın, kültürlü kişi olarak kullanılmakta. Entelektüel kendi aydınlığını kendi azmine, çalışmasına, çabasına borçludur. Okumuştur, yazmıştır, izlemiştir, öğrenmiştir ve vakitlice üretmeye başlamıştır. Bu merhalelerden sonra, entelektüel olmuştur; fakat Entelektüel batının materyalist ideolojisi içinde doğmuş bir kelime olduğu için entelektüel kişinin önceliği, kendi çıkarları olacaktır ve sorunlara hep maddeci bir tavırla yaklaşacaktır. Entelektüel için Kur'an da diğer kitaplar gibi sadece sıradan bir yazı örgüsüdür, herhangi bir kutsallığı yoktur. Kısacası entelektüel için hakikat yoktur; doğrular vardır, bunu da bilimsel bilgidan almaya çalışır. “Doğru” ile “hakikat” arasında bir ayırım yapmak zorundayız. Matematikte bile mutlak kesinlik yok. Atom altı parçalar, aynı zamanda iki ayrı yerde bulunabildikleri gibi, yine aynı zamanda hem madde, hem enerji olarak görünme özelliğine sahip. Bu durum, bilimsel metodolojinin ve mantık kurallarının bile bazı hallerde geçersizliğini ortaya koyuyor. Meselâ, bilim ve mantığın temel dayanağı olan “Bir şey aynı zamanda başka bir şey olamaz” kuralı, yukarıdaki atom parçalarının temel yapılarında ve hareketlerinde geçerliliğini koruyamıyor. Koruyamıyor; ama doğmalığını, önyargı özelliğini sürdürüyor. Geçtiğimiz yüzyılın düşünürü Karl Popper; “Bilimsel bilgi, her zaman varsayımsal bilgidir, tahminî bilgidir” ve “Kesin olmayan doğrular vardır,” sözü de tezimizi destekler niteliktedir. Allah; Mütteki Âlim olmamızı istiyor

Münevver/ Aydın kişi konusuna gelince, Münnevverlik vasfı bir kişiliktir. Anlaşıldığı kadarıyla inandığı değerleri içselleştiren ve bu değerleri koruyup ondan taviz vermeyen kişidir.

Münevverlik edilgen nesnel bir hali arz eder. Münnevverlik vasfı aktiftir, üretkendir. ‘Allah; göklerin ve yerin nurudur’, derken münevveri, yani aydınlatıcısıdır, demektir. Nur kavramının önemine binaen kök yüklem- haber olmuştur ki, buna benzer ifade; yani kök'ün fiil yerine haber olması nadirdir. Kur'an'da hâlâ anlaşılmayı bekleyen ayetlerden biri de budur. Tasavvûfi manada ‘ledünni’ muhtevası bulunan ilim sahibi gibi bir manada kullanılmaktadır.

Bir de Allah (c.c.); küfür ehlinin amellerinden söz ederken; “Zifiri karanlık içinde karanlık sert dalgalar içinde boğuşurken üstten kara bura bulutlar kuşatmıştır...” dedikten sonra; “Kim ki, Allah ona bir nur -kılmaz- vermezse o artık nur bulamaz...” İşte ‘Nur’, bu tasvir-betimlemenin zıddıdır. Münnevver kişi de böyle olmayan, yani imanlı olandır. İmanı olmayan kişi ne kadar bilge olsa dahi

buna göre, Münevver olamaz. İman hakikatine vardırmayan âlimlik bir işe yaramaz. En büyük bilgi imandır. Fıkıh-ı ekber iman bilgisi demektir. İmam Ebu Hanife'nin itikatta yazdığı eserin ismidir bu.

Günümüzde hasretle özlemini çektiğimiz, âlimlik kavramının Kur'an'daki anlamına yeniden bürünmesidir. Bunun için de Müslümanlar muttaki; yani takva sahibi olmalıdır. Bugün yitik olan nadide vasıf 'Müttakilik'tir. Müslümanlar sürekli bilgi toplamakla meşgul, taklitçi ve tüketici bireyler değil, belli bir olgunluğa erişerek muttaki âlim olmalı ve dirayetli, ilkeli üreticiler durumuna gelmelidirler. Takva ile mezc olmuş âlimlik vasfı, kemal ve tamam bir örneklik ortaya koyacaktır.

ANSİKLOPEDİK ÂLİM

Tarihi süreç içerisinde toplumun refah ve kalkınmasında daima önemli rol oynayabilen âlimleri şu şekilde sınıflandırılabilir.

Birincisi, kendince belirlediği özel bir alanda yetkin ve konusunda uzmanlaşmış olanlar. Bunlar sadece kendi alanındaki yenilik ve gelişmelerde yarar sağlar.

Batı bilim anlayışında bu husus pek görülmez. (Kudat, 2018, 127-128) Modernitenin bizi getirip bıraktığı liman aşırı ihtisaslaşmadır. Evet, bu da değerli bir şeydir. Modernitenin en önemli muhasalası, sonuçlarından biri budur.

Biz Müslümanız, Müslüman toplumun bir değerler sistemi var, bir medeniyet birikimi var ve gitmek istediği bir yer var. Bunu esas alarak biz ilimleri yapıyoruz. Bizim bilgi anlayışımız bu minval üzeredir. Parçacı, tek taraflı yaklaşım ve aşırı kompartlaşma bu taleplerimize kifayet etmemektedir.

İkincisi, her türlü bilgiden toplayan bir bilim insanı tipolojisidir. Bu tipteki bilim insanları, toplumun ihtiyaç duyduğu hemen hemen her alanda söz edebilen, kalem oynatabilen mobil ansiklopedik kişiliklerdir. Bilimsel makaleleri çabuk bir şekilde üretebilir, bize birçok bilimsel tespitler sunulabilirler. Ancak pratiğe pek yansımaz bunların ilimleri. Bu kimseler toplumsal meseleleri yönetebilecek liderlik zihniyetine sahip stratejik bir düşünür portresini çizemezler. (Kudat, 2018, 127)

Hem bilginin elde edilmiş yollarını, hem değerlendirilmesini, hem doğru ve yanlış bilginin birbirinden ayırt edilmesini ve o bilgiyle nasıl amel edilmesini öğretecek bir metod gerekir.

İslam medeniyetinin âlim tasavvuru, öyle sadece ilim sahibi olsun, bu ilim, amele dönüşmemişse biz

ona âlim diyemeyiz. Salih amele dönüşmeyen ilim, sahibini dalalete götürebilir. Nitekim birinden söz edilir Kur'an'da. “Allah onu ilimle sapıttı...” der, yüce rabbimiz. İlimle sapıtmamanın yolu öncelikle ilmi, salih amele dönüştürmektir. İlim ve amelle ile alakalı müstakil eserler yazılmıştır. Gazzâlî, İhyâ-u Ulûmiddîn'in birinci cildini, ilme ayırmıştır. Bu cilt, ilim, talim, taallüm diye üç ayrılmaktadır. Bizim medeniyetimizde ilim ile ameli anlatan müstakil edebiyat vardır. Ebü'l-Ferec İbnü'l-Cevzî, Saydü'l-Hatır adlı eserinde en çok ilim ile amel arasındaki bozulan dengeden söz etmektedir. Ayrıca bu dengesizlikten hareketle her iki tarafta da Şeytan'a nasıl tuzaklar kurabildiğini anlatmaktadır. Mesela Şeytanın Hileleri / Tuzakları adlı bir eser kaleme almıştır. Bu eserde şeytanın insanı ilimle nasıl yoldan çıkartır? Diye detaylı olarak ele almıştır. Bugün çağımızda en büyük mühendislik, cehalet mühendisliğidir. Bilgi yükleyerek cahil bırakmak, modern zamanların en büyük zararlarından birisi olmuştur. (Görmez, 2014, 25)

Üçüncüsü, bütünsel yaklaşıma sahip olan bilim insanlarıdır. Geniş bir vizyona sahip olan bu tip âlim şahsiyetler, hayatın her katmanı ve bilim alanları ile ilgili yeterli bilgi birikimine sahiptir. Bilgisini nasıl ve nerede değerlendirebileceğini iyi bilen tiplerdir bunlar. Hayatın akışı içerisinde meydana gelen her türlü olaylardan, ilim dünyasında meydana gelen her türlü gelişmelerden yetkinliğini zenginleştirmek için faydalanabilirler. İlmî, ictimâî, siyasî çevreyi hatta uluslararası alanı etkileyebilecek görüş ve fikir üretirler. Bu ilmi birikimiyle olayları, gelişmeleri iyi muhakeme edip bütüncül yaklaşımlarla isabetli görüşler ortaya koyarlar. Erdem toplumun inşasında hayulamızı süsleyen ve özlemini çektiğimiz rehber âlim şahsiyetleri bunlardır. (Kudat, 2018, 127-128)

SONUÇ

Meseleye bütüncül bakış, bilgiye bütüncül perspektif içerisinden yaklaşma, diye bir medeniyetimiz vardır. İlk dört halife döneminde bunu görmek mümkündür. Hz. Ömer'in yaptığı içtihatlar, diğer halifelerin tasarrufları bir bütünlük arz etmektedir. Usûl ve sonuç çözme teknikleri vardır burada. İslam medeniyetinin devamı da bu mirastan beslenmiştir. Aynı havzadan beslenen İslam ilim medeniyetini sonuç çözme teknikleri olarak değerlendiriyoruz.

Bizim tarihimize baktığımız zaman büyük filozoflarımız olduğu zaman büyük müçtehitlerimiz olmuş, büyük müçtehitlerimizin olduğu zaman büyük filozoflarımız olmuştur. Büyük filozoflarımızın olmadığı zaman büyük müçtehitlerimiz olmamıştır, Onun için bizim âlim tasavvurumuz bilgiyi dini ya da dini olmayan diye parçalamaya başladığı zaman, âlim tasavvurumuzda parçalanmıştır. Varlık ayetleri ile kitabın ayetlerini ayırdığımız zaman,

âlimlerimizde bölünmüş ve parçalanmıştır. Bizim âlim tasavvurumuzun üçüncü önemli şartı, usul sahibi olmasıdır. Hepiniz ilim yolundasınız. İlim yolunda olan insanlar şunu bilmeli, medeniyete süreklilik kazandıran âlimler, bilginler, sadece bilginin verilerine sahip olanlar değildir, bilgi üretmeyi öğretenler, doğru bilgi ile yanlış bilgiyi birbirinden ayırt etmeyi öğreten, menhec usul sahibi âlimlerdir. Bizim tarihimizde sürekliliği bunlar kazandırmıştır. Eğer bugün İmam Şafii aramızda yaşamaya devam ediyorsa, usul sahibi olduğu için. İmam Ebu Hanife yaşamaya devam ediyorsa usul sayesinde. Her mezhep bir usuldür, bir metottur, bütüncül bir bakış açısidir. İmam Gazzâlî yaşamaya devam ediyorsa, usul sahibi olduğu için. İbnu Haldun bir sürü kitap yazdı, ama kalıcı olan eseri mukaddimedir; çünkü bize sünnetullahı nasıl anlayacağımızı öğrettiler. Sadece tarihi tarzda nakletmekle yetinmediler, tarihi nasıl okuyacağımızı bize öğrettiği için İbni Haldun, okunmaya devam ediyor.

Dolayısıyla mühim olan bir âlimin usul sahibi olmasıdır. Usûl, metot hele hele dijital dönemlere geldik, bu dijital dönemde, bilginin en ucuz bir metaa dönüşüp, insanlığın ürettiği tüm bilgilerin cebimizde dolaştığı bir zamandır. Artık malumat sahibi olmanın çok fazla değeri kalmadı, mühim olan bu malumatın doğrusunu yanlışından ayırt etmeyi ve bu malumatın sahihini, doğru bir metot ile elde etmeyi öğrenmektir. Burası önemli bizim için. Onun için hele hele dini bilgi de yaygınlaşan bir metaa dönüştü, dini bilgi üzerinden Müslümanlar bütün dünyada parçalanıyorlar, bu parçalanmaları ortadan kaldırmanın yolu sahih bir usul ve metodolojiye sahip olmak. Hem bilginin elde edilmiş yollarını, hem değerlendirilmesini, hem doğru ve yanlış bilginin birbirinden ayırt edilmesini ve o bilgiyle nasıl amel edilmesini öğretecek metoda sahip olmak gerekir.

İslam medeniyetinin âlim tasavvuru öyle sadece ilim sahibi olsun, bu ilim, amele dönüşmemişse biz ona âlim diyemeyiz. Salih amele dönüşmeyen ilim, dalaletle götürebilir sahibini. Nitekim birinden söz edilir Kur'an'da. *“Allah onu ilimle sapıttı...”* der, yüce rabbimiz. İlimle sapıtmanın yolu öncelikle ilmi, salih amele dönüştürmektir. Kıyamet gününde sorguya çekilecek insanlar beş soruya muhatap olacaklar. Ömrünü nerede geçirdin, gençliğini nerede tükettin, malı nerede kazandın, nereye harcadın, ilim adamına da; sen sahip olduğun bu ilimle ne amel ettin diyeceklerdir. Bizim kitaplar İncil'den Hz. İsa'ya atfedilen bir sözü naklederler, Gazzâlî de nakleder. Biraz teşbih olarak ağır bir teşbihtir. Domuzun boynundaki inciler, gerdanlığa benzetir, her türlü kötülüğü yapan insanın zihnindeki ilmi bilgiyi ve çok ağır eleştiriler var. İhyanın birinci cildi ilim bölümüdür. İlim, tarih, taallüm diye üçe ayırmıştır, baktığımızda ilim ilişkisi, bizim medeniyetimizde ilim ameli anlatan müstakil literatür vardır. İbn-u Cevzî bir kitap yazmış, şeytan ilimle insanı nasıl yoldan çıkartır? Bugün çağımızda en büyük cehalet, en büyük mühendislik, cehalet mühendisliğidir. Bilgi yükleyerek

cahil bırakmak, modern zamanların en büyük zararlarından birisi olmuştur.

İslam medeniyetinin âlim tasavvurunu, pek çok âlime tatbik edilebilir. Gazzâlî, gerçekten bir uygulama olarak, uygulama alanı olarak bütün yönleriyle bunu hak eden bir âlimimizdir.

Şöyle bir genel yaygın kanaat var, bunu tashih etmemiz gerekir. Deniliyor ki, Gazzâlî ile beraber İslam dünyası düşünce modelinden, bilim üretmekten uzak kaldı. Gazzâlî, rey ekolünün o dinamizmi durdurdu ve o günden sonra batı düşüncede rasyonalitede öne geçti, biz kenarda kaldık. Bu algıyı düzeltmek gerekir.

İlimler tasnifi yapan âlimlerimizin bakış açıları bütüncüdür. Tasnifat ameliyesi metot ve pedagoji amacına matuftur. Dolayısıyla Onların bu ameliyesi, aşırı kompartlaşma ve parçacı yaklaşımlara atfetmemek gerekir.

İslam medeniyeti dediğimiz o medeniyetin devamını sağlayan bu topraklarda ve bütün dünyada o yıldızı parlatan bütün Hint yarım kıtasında Semerkant'ı besleyen balkanlara bunu taşıyan, sadece Anadolu değil, Kafkaslara Afrika'nın daha aşağılarına götüren bir ilim ve irfan modeli vardır. Bu âlimlerin düşünce sistemi neydi, problemleri nasıl çözüyorlardı. Bu ekolün özellikleri neydi. Bilimi nasıl yapıyorlardı. Önce Bursa'da, daha sonra Edirne'de, sonra İstanbul'da sahn-ı seman ile başlayan ve sonra bütün balkanlarda kurdukları bir sistem vardı. Bu bir ilmi sistem idi. Bu ilmi sistem çok sıkı bir sistem olup icazete dayalı idi. Hemen hemen bütün bürokrasiyi buradan eğitiyorlar, bütün ilimleri buradan veriyorlardı. Bu sistemde ne öğretiyorlardı? Kâinatı anlamak, Kur'an ayetlerine kâinat ayetlerine ait, tüm naklî ve aklî ilimleri tabiatı keşfetme konusunda fiziği, matematiği, kimyayı, biyolojiyi, astronomiyi ne aklınıza geliyorsa bunları o çağlarına göre çok iyi şekilde öğretiyorlardı. Usûl ve sonuç çözme teknikleri vardır burada. İslam medeniyeti böyle bir mirastan beslenmiştir. İslam ilim medeniyetini sonuç çözme teknikleri olarak değerlendiriyoruz.

Osmanlılar belki düşünce üretiminde; yeni düşünce hani yeni icat çıkarma konusunda çok fazla Osmanlı düşünürleri bir şey yapmamış olabilir, ama Osmanlılar, dünyada ne kadar eser varsa tedvin konusunda en çok emeği geçen en çok hizmeti geçen toplum ve devlet ve millettir. Yani dünyada ne var ne yok İstanbul'a getirmişlerdir.

Osmanlı 1900'lere kadar bu sistemi konusunda bir şüphesi yok, bu muazzam bir özgüven. Batıda modernitenin 1500'lü yıllarda başladığı düşünülürse bütün her alanda, yani şu yargı arkadaşlar, medrese bozulmuştur, medrese köhnemiştir, medrese şöyle adam yetiştiriyor, köhne adam yetiştiriyor, skolastik adam... Bunun tahkike muhtaç olduğu bu konuda şüphe duymamız, iyi

araştırmamız gerektiği dűřüncesindeyiz. Bugünlü Batı Asya havzası, Semerkand havzası başta olmak üzere, Buhara, Tařkent, orada bu ekol, bariz görölmektedir. Bu ekol daha sonra Anadolu'yu mayalamıştır. Bizim bu topraklarda bin yıllık coğrafyamız ve tarihimizde usulün vaaz edilmesi noktasında çok önemli izler vardır bizim için.

KAYNAKÇA

Baltacı, C. (2005) Osmanlı Medreseleri; İstanbul: Marmara Üniversitesi İlahiyat Fak. Yay. /

Bozkurt Nabi, DİA, “Medrese” mad, c. 28, s.326

Buhari: Muhammed b. İsmâ'il el-Buhârî, el-Câmi'u's-Sahîh, 1-8, İst. 1315.

Bulut M. & Kudat A. (2018) “Bilgi Bütünlüğü Bağlamında Nizamiye Medreselerinden Günümüz Modern Akademya”, Fuad Sezgin Anısına Geçmişten Geleceğe Medeniyetimizde Bilgi Bütünlüğü Sempozyum Kitabı, Edith: Kudat A. ve diğer, İstanbul

Cihan, A. Kamil, (1998) İbn-i Sina ve Gazali’de Bilgi Problemi, İnsan yay. İstanbul, s.144.

Çelebi, A. (2012) İslâm’da Eğitim; İstanbul: Damla Yayınevi.

Çetin, A. (1999) “İrfan Ordusunun Temelleri Türklerde Medreseler”, Dini Araştırmalar Osmanlı Özel sayısı; Ankara: Seba Ofset, II, Sayı:5, s: 180.

Dağ, M. & Öymen, H. (1992) İslâm Eğitim Tarihi; Ankara: Milli Eğitim Basımevi, 1974

Dârimî: Abdullah b. Abdirrahmân ed-Dârimî, Sunenu'd-Dârimî, 1 -2, Beyrut.

Görmez Mehmet. (2018) Gazali'de Sünnet, Hadis ve Yorum, Otto, 1. Bşk.

Ebu Dâvûd: Süleyman İbnu'l-Eş'as es-Sicistânî, Sünen Ebî Dâvûd, 1-5, Haleb 1388/1969.

Hamidullah Muhammed, (2004) Hadis tarihi ve Sahafe-i Hümmam b. Münebbih, İstanbul, s:23

İbn Mace, Ebu Abdillan Muhammed b. Yezîd el-Kazvîni, (1992) Sünen, Çağrı Yay., İstanbul.

Kuban, Doğan, (1994) “Süleymaniye Külliyesi”, *Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi*, Kültür Bakanlığı ve Türk Tarih Vakfının ortak yayını, İstanbul.

Kudat A. & Tarık H, Bilimde Bütünsel Yaklaşım,

Külcü, Ö. (2017) Kimin Doğrusu? Gerçek Ötesi ve Yanlış Bilgiler Dünyasında Kanıt Olarak

Müslim b. Haccâc el-Kuşeyrî, el-Câmi'u's-Sahîh, 1-8, İst. 1330-1334.

Makdisî, G. (2004) Ortaçağ'da Yüksek Öğretim, İslam Dünyası ve Hristiyan Batı; İstanbul: Gelenek Yayınları.

Mavil, Kılıç Aslan, (2012), "Te'vil Meselesine Dair Metodik ve Bütüncül Bir Tahlil Denemesi", Kelam Araştırmaları.

Muhammed, Muhammed Zeytun, (1988) el-Kayrean ve Devruha fi'l-Hadareti'l-İslamiyye, Kahire.

Müslim bin Haccâc, (1992) el-Câmiu's-Sahîh, thk. M.F. Abdülbaki, Dâru İhyai't-Türâsi'l-Arabî,

Müslim Şerhi: Yahya b. Şeref en-Nevevî, Şerhu Müslim, el-Câmi'us-Sahîh'le birlikte, 1-5, Kahire 1392/1972.

Müsned: Ahmed b. Hanbel, el-Müsned, 1-6, Kahire 1313. A.M. Şakir Neşri, 1-16, Kahire 1374/1953-1394/1974.

Nesâî, (1992) Ahmed bin Şuayb, Sünen, İstanbul.

Sarı İbrahim, (2017) Büyük Türk Medeniyeti, Nokta E. Book, Net yayınları.

Sezgin, F. (2011). İslâm'ın Bilimler Tarihindeki Yaratıcı Yerine Bir Bakış. Adam Akademi, Sosyal Bilimler Dergisi, (1), 89-98.

Yılmaz, Harun, (2012) İslam Eğitim Tarihine Farklı Yaklaşımlar, "G. Makdisi'nin Medresesi"nin Tenkidi, 2012 tarihli Medeniyetleri Karşılaştırmak: George Makdisî Örneği Paneli'nin PDF'si, BSV, s. 36-39.

Zekeriyâ el-Kazvîni, (1960) Asârü'l-bilâd, Beyrut.